Kijkjes Naar Toen

kleuters en de gouden eeuw

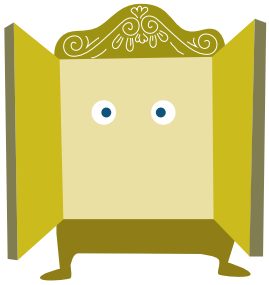

Groep

1-4

Leerkrachtenhandleiding

MUSEUM FLEHITE

Inhoudsopgave

Inleiding **p3**
Lessenschema
Achtergrond informatie Amersfoort rond 1650

Les 1. **p7**
Voorbereidingsles: Het slimme hondje

Les 2. **p8**
Kijkkastenles: Jop in de Gouden Eeuw

Les 3. **p9**
Verwerkingsles: Spelen met Jop

Meer lessuggesties **p10**

BIJLAGEN

Bijlage 1: **p11**
Les 1: Verhaal poppenvoorstelling: Het slimme hondje

Bijlage 2: **p15**
Les 2: Informatie en kijkvragen bij de kijkkasten

Bijlage 3: **p30**
Checklist: Inhoud van de speelkast

Colofon **p32**

Inleiding

Erfgoededucatie met de onderbouw kan dat? Ja, heel goed!

Poppentheater Toermalijn maakte zeven prachtige kijkkasten met taferelen van Amersfoort in de Gouden Eeuw. Omdat het veel begeleiding vergt om met jonge kinderen op excursie te gaan, komen deze kijkkasten naar de school toe.

Met de speelkast, een klein poppentheatertje, kan de leerkracht zelf het verhaal over het hondje Jop in de Gouden Eeuw spelen. De kinderen kunnen ook met de speelkast en bijbehorende poppetjes spelen, geïnspireerd door alles wat ze gezien en gehoord hebben over Jop in de Gouden Eeuw.

Doel van het project is jonge kinderen een beeld te geven van de Gouden Eeuw in Amersfoort en beginnend historisch besef te ontwikkelen. De kijkkasten geven een mooie aanleiding tot gesprekken over de verschillen tussen vroeger en nu. In een projectweek kan het als voorbereiding gebruikt worden op een bezoekje aan de oude binnenstad of Museum Flehite.

Leerdoelen

Leerlingen oefenen
- in kijken
- in vergelijken

Leerlingen ontwikkelen
- taalvaardigheid bij het in het onder woorden brengen van een kijkervaring
- ontwikkelen verbeeldingskracht in socio-dramatisch spel
- ontwikkelen beginnend historisch besef

Leerlingen leren
- leren over het dagelijks leven in Amersfoort in de Gouden Eeuw (1650 oftewel *vroeger*)

Aansluiting bij de kerndoelen

Kunstzinnige oriëntatie

54. Leerlingen leren **beelden**, **muziek**, **taal, spel** en **beweging** te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.
55. Leerlingen leren reflecteren op eigen werk en dat van anderen.
56. Leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Nederlands

1. Leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.

→

2. Leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.

Aansluiting bij 21ste eeuwse vaardigheden

Door het project ontwikkelen leerlingen de 21ste eeuwse vaardigheden: communicatie, creatief denken, sociale en culturele vaardigheden en samenwerken.

Aansluiting bij SLO Leerlijn Cultureel Erfgoed

Het project volgt de fases van een creatief proces: oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren. Tijdens het project werken leerlingen aan een groot deel van de competenties cultureel erfgoed voor groep 1/2 en 3/4.
Meer informatie is te vinden op de site van SLO.
http://downloads.slo.nl/documenten/leerlijn cultureel erfgoed.pdf

Lessenschema

Les 1 Voorbereidingsles: Het slimme hondje Jop

30 minuten

De juf introduceert de speelkast in de eigen groep en speelt een scenario van de handleiding uit. Aan de hand van het poppenspel ontstaat een gesprekje over vroeger. Wanneer is vroeger? Was jij er vroeger ook? Is vroeger altijd hetzelfde? Wie leefden er vroeger? Hoe kun je zien dat iets van vroeger is?

Les 2 Kijkkastenles: Jop in de Gouden Eeuw

40 minuten

Leerlingen gaan in groepjes onder begeleiding van een ouder bij de kijkkasten kijken. In elke kijkkast is een muisje te vinden en ook het hondje Jop is te zien. De kinderen wordt gestimuleerd langer en beter te kijken met behulp van kijk-, zoek- en denkvragen.

Les 3 Verwerkingsles: Spelen met Jop

Afhankelijk van de leerkracht

Leerlingen kunnen in kleine groepjes met de speelkast spelen en de leerkracht kan voor de hele groep verhaaltjes in de speelkast uitspelen.

Praktische tip vooraf

Maak een rooster waarin staat welke groepen wanneer de speelkast krijgen en wanneer de groepen bij de kijkkasten gaan kijken.

Achtergrond informatie

Amersfoort in de Gouden Eeuw
(omstreeks 1650)

Gouden Eeuw
De Gouden Eeuw is de naam voor een groot deel van de 17e- eeuw (1600-1700). De Noordelijke Nederlanden (samen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden), het huidige Nederland, maakten een bloeiperiode door op het gebied van handel, wetenschap en kunst. Daarom wordt het de Gouden Eeuw genoemd.

Handel op Indië: de VOC
In de provincies aan de Noordzeekust, Holland en Zeeland, lagen belangrijke haven- en handelssteden, waarvan Amsterdam de belangrijkste was. Hollandse schepen brachten veel nieuwe dingen mee, zoals peper, nootmuskaat en koffie uit Azië. Deze koopwaren waren vaak peper-duur! Door deze handel op Indië (Indonesië) door de VOC (Verenigde Oost-Indische Compagnie) werden de Hollandse steden welvarend.

Amsterdamse kooplui
Het verdiende geld werd besteed aan nog meer handel, gebouwen en schilderkunst. De stad Amsterdam groeide; aan de grachten lieten kooplui sjieke huizen bouwen. Op de Dam werd een groot stadhuis gebouwd (toen het Achtste Wereldwonder genoemd, nu Paleis op de Dam). Honderden Hollandse kunstschilders maakten honderdduizenden schilderijen om de grachtenpanden van binnen te versieren. Rembrandt was er een van.

Gewone mensen
Niet iedereen was rijk er waren veel gewone mensen zoals boeren, ambachtslieden timmerlieden, metselaars, bakkers, wevers, wasvrouwen, herbergiers, dienstmeisjes, knechten en nog veel meer beroepen. Deze mensen woonden in kleine huisjes. Soms kwamen ze samen in de herberg om bier te drinken.

Amersfoort in de Gouden Eeuw
Amersfoort ligt niet aan de kust en deed dus ook niet mee met handel over zee. Zo werd Amersfoort in de Gouden eeuw ook niet zo groot en rijk als Amsterdam of Rotterdam. Maar ook hier werden sommige mensen rijk. In Amersfoort werden mooie stoffen geweven de *textielnijverheid* bracht zeker geld in het laatje. Ook het Amersfoortse *bier* was beroemd. Bier uit Amersfoort werd ook in Amsterdam gedronken (bedenk dat in de meeste steden alleen bier voor de eigen bevolking werd gebrouwen).
Vanuit Duitsland kwamen ossenkarren vol spullen naar Amersfoort.
In Amersfoort werd de handelswaar op een bootje geladen en naar Amsterdam gebracht en op de terugweg kwamen spullen uit Amsterdam -en van overzee- weer mee terug.

→

Amersfoortse schilders
Ook Amersfoort had zijn kunstschilders. De bekendste is *Matthias Withoos*. Hij maakte een groot schilderij van zijn stad: *Gezicht op Amersfoort,* dat te zien is in *Museum Flehite*. Het opvallendst zijn de twee kerktorens van de Sint-Joriskerk op de Hof en de Onze-Lieve-Vrouwetoren. De hoge stenen stadsmuur die tussen 1380 en 1450 rondom de stad was gebouwd, als bescherming tegen vijanden, staat ook afgebeeld. De verschillende poorten waaronder de Koppelpoort, gaven toegang tot de stad. Aan de voet van de stadsmuur werd op de bleekvelden wasgoed te drogen gelegd. ❖

Les 1. Voorbereidingsles: Het slimme hondje Jop

Activiteit: Poppenspel en kringgesprek over vroeger en nu.

Doel: Leerlingen maken door middel van een verhaal over het hondje Jop kennis met de Gouden Eeuw (of voor de kleuters *vroeger*.)

Duur: 30 minuten.

Organisatie: Klassikaal.

Benodigdheden: Speelkast en alle poppetjes, bijlage 1: verhaal.

Voorbereiding:

- Spreek in het bouwoverleg af wie de poppenvoorstelling gaat spelen.
- Dat kan ook met twee leerkrachten.
- Lees bijlage 1 door en memoriseer het verhaal.
- Gebruik de checklist in bijlage 3 voor de namen van de poppetjes.
- Zet de poppetjes die in het spel voorkomen op de juiste plek klaar.
- Zet de speelkast zo neer dat alle kinderen het kunnen zien.

Laat de kinderen naar de poppenvoorstelling kijken en bespreek deze na aan de hand van de volgende vragen:

- Waar woont het hondje Jop?
- Is dit een verhaal over de stad Amersfoort nu?
- Hoe weet je dat, waar zie je dat aan?
- Wanneer is vroeger?
- Was jij er vroeger ook?
- Is vroeger altijd hetzelfde?
- Wie leefden er vroeger?
- Voor groep 3-4 specifieer vroeger als de Gouden Eeuw. Bijna dan 400 jaar geleden. Refereer aan, voor de kinderen, bekende dingen uit deze periode: grote houten zeeschepen (Scheepvaart Museum Amsterdam, de Koppelpoort in Amersfoort, de Monnikendam, de Kamperbinnenpoort, de Muurhuizen, Rembrandt etc.)
- Vertel dat de kinderen in de volgende les de kijkkasten van vroeger/uit de Gouden Eeuw gaan bekijken.

Les 2. Kijkkastenles: Jop in de Gouden Eeuw

Activiteit: Leerlingen bekijken en bespreken de kijkkasten.

Doel:
- Leerlingen krijgen een beeld bij de Gouden Eeuw/vroeger.
- Leerlingen leren over Amersfoort in de Gouden Eeuw.
- Leerlingen ontwikkelen beginnend historisch perspectief.
- Leerlingen oefenen in kijken en vergelijken.

Duur: 40 min.

Organisatie: In groepjes van 3 of 4 leerlingen en onder begeleiding van een ouder.

Benodigdheden: Genoeg ouders, informatie-kaarten bij de kijkkasten.

Voorbereiding:
- Zet alle lampjes van de kijkkasten aan op het felste licht.
- Leg de informatiekaarten bij de juiste kijkkast.
- Laat de ouders van te voren even bij de kasten kijken en de informatie lezen.

De leerlingen bekijken in groepjes van 3 of 4 en onder begeleiding van een ouder de kijkkasten.

- Bij elke kijkkast ligt een kaart met informatie en vragen die de begeleider kan gebruiken.
- Laat steeds één voor één een groepje vertrekken, neem ruim de tijd zodat groepjes niet op elkaar hoeven te wachten.

In elke kast is een muisje te zien. Het hondje Jop komt in één kijkkast terug. De vraag: "Waar is Jop?" of "Zoek het muisje" kan een mooi vertrekpunt zijn om met de kinderen te praten over wat er allemaal te zien is.

Les 3. Verwerkingsles: Spelen met Jop

Activiteit: Leerlingen spelen in groepjes van 2 of 3 leerlingen met de poppetjes in de speelkast.

Doel:
- Leerlingen ontwikkelen fijne motoriek.
- Leerlingen gebruiken hun verbeelding.
- Leerlingen oefenen taalvaardigheden.
- Leerlingen leren samen te spelen en af te stemmen op elkaar.

Duur: -

Organisatie: De speelkast kan ingezet worden als een hoek in het circuit.

Benodigdheden: Speelkast, poppetjes en attributen.

Voorbereiding:
- Geef klassikaal instructie over hoe er met de materialen omgegaan wordt.
- Vertel dat Camilla Koevoets de poppetjes zelf gemaakt heeft en er erg haar best op heeft gedaan. Vraag de kinderen om er zuinig mee om te gaan.
- Laat ze eventueel 4 poppetjes kiezen om mee te spelen.

De speelkast kan ingezet worden als een hoek in het circuit en kinderen kunnen er vrij in spelen.
Kinderen in groep 2, 3 en 4 kunnen ook een kleine voorstelling bedenken voor de rest van de groep.
Geef ze bijvoorbeeld een van de volgend opdrachten mee:

- Bedenk een voorstelling die Jacob, Dirk en Jop geven.
- Bedenk een voorstelling over hoe het verhaal verder gaat als Jacob, Dirk en Jop een hoed vol met geld hebben verdiend.
- Bedenk een voorstelling over hoe het verhaal verder gaat, waar Jop een plekje vindt om te wonen.
- Bedenk een voorstelling waarin alle kinderen samen gaan spelen. Wat gaan ze doen?

Meer lessuggesties

- Leerlingen kunnen van klei kleine attributen maken die in de speelkast gebruikt worden: hondjes, poezen, een voetbal, etc.
- Leerlingen kunnen met karton, papier, stof en touw attributen maken. Of van bijvoorbeeld een dop pinda wat restjes stof en verf een baby'tje.
- Vergelijk de Gouden Eeuw met het heden. Laat kinderen uit elke kijkkast dingen benoemen die anders zijn dan nu. Schrijf ze op een groot vel. Bijvoorbeeld:

GOUDEN EEUW	NU
waterput	waterkraan
kinderen drinken bier	kinderen drinken limonade
was drogen op bleekveld	wasdroger of waslijn
iedereen altijd een hoofddeksel	weinig hoofddeksels, alleen in de winter
kaarslicht	elektrisch licht
haardvuur	centrale verwarming
stadsomroeper	radio, tv, internet
stadsmuur	paar kleine stukjes stadsmuur
stadswacht en schutter	politie

Literatuurlijst

- Hoeven, M. van der e.a. (2014) Cultuur in de spiegel in de praktijk. Enschede: SLO.
- Wildschut, A. (2011) Beelden van tijd – de rol van historisch tijdsbewustzijn bij het leren van geschiedenis. Assen: Van Gorcum.
- Janssen-Vos, F. (1997) Basisontwikkeling in de onderbouw. Assen: Van Gorcum.

Bijlagen

Bijlage 1:
Les 1:
Verhaal poppenvoorstelling: Het slimme hondje

Bijlage 2:
Les 2:
Informatie en kijkvragen bij de kijkkasten

Bijlage 3:
Checklist: inhoud van de speelkast

Bijlage 1.

Verhaal poppenvoorstelling:

HET SLIMME HONDJE

Geschreven door Camilla Koevoets,
Poppentheater Toermalijn Amersfoort

Popjes: hondje, jongetje Jacob, jongetje Dirk, wasvrouw, weesmoeder, schutter, herbergier, bakker, visverkoper, *familie koopman:* koopman, koopmansvrouw, 2 dochters en een zoontje.

***NB**. De popjes zijn vetgedrukt als ze opkomen.*

Jop

Jacob

Dirk

kaasvrouw

weesmoeder

schutter

herbergier

bakker

visverkoper

koopman

koopmansvrouw

dochter 1

dochter 2

zoontje

wasvrouw

Er was eens een slimme **hond**. Hij woonde op een boerderij. De boer en boerin waren helemaal niet aardig voor hem. Ze hadden hem niet eens een naam gegeven. Als hij moest komen, riepen ze gewoon: ”hond!!”
Hij werd ook mishandeld en op een dag dacht hij bij zichzelf: ”ik blijf hier niet langer, ik loop weg, ik zoek een nieuw huis, waar ik mag wonen en niet geslagen word”.
Hij begon te lopen en te lopen, maar nergens was hij welkom.
Tegen de avond kwam hij bij de stad.
Hij was heel moe en had verschrikkelijke honger.
In die tijd liep er een stadsmuur rond alle steden. Dat was om de vijand tegen te houden. Je kon alleen door een stadspoort naar binnen.
De hond dacht: “zoveel huizen, daar is vast wel een plekje voor mij bij”.
Maar daar kwam een **schutter** aan.
Hij zei tegen de hond:
“Ho, je mag er niet door! Ik ben van de schutterij, wij moeten zorgen dat er 's nachts geen boeven in de stad komen en daarom mag 's avonds niemand er meer in, pas morgenochtend weer.
De hond begon te jammeren en te janken, maar de schutter had geen medelijden, hij joeg hem weg.

Begin b.v. uit een hoekje van de klas met het hondje te lopen richting speelkast.

De rand van de speelkast symboliseert de plek waar hij niet over mag.

De volgende morgen hoorde hij stemmen, er kwam een **wasvrouw** aan met een klein **jongetje**. Ze droegen lakens, die hadden ze tussen zich ingeklemd.
“Jacob, hier in de zon gaan we ze op de grond leggen”.
“Waarom mama?”
“Dat weet je toch wel, daar worden ze heel mooi wit van, dat noemen we bleken. Nu niet er overheen lopen hoor, want dan kan ik weer opnieuw beginnen met wassen!”
Ze gingen weer weg en de **hond** sloop naderbij. Misschien lag hier wel wat eetbaars!
Hij snuffelde rond, maar kon niets vinden. Hij wilde net zelf maar iets op de lakens leggen, toen **Jacob** er aan kwam.
“Nee, op onze schone lakens toch geen drolletje!! Gauw! Weg!” →

Knip van keukenrol een paar lakentjes.

"Mama, kijk, allemaal vuile pootjes op de lakens. Nu moet je ze weer opnieuw wassen!"
Ze namen de lakens mee.

Intussen was de poort weer open gegaan. Het was marktdag. Kramen werden neergezet. De **visboer** legde er zijn vissen en de **kaasvrouw** kwam met kazen. De **bakker** had een hoorn om mee om te roepen en hij riep, dat het brood klaar was.
Nu gingen ze eerst wat drinken voor dat de markt begon. Dat deden ze in de herberg.
De **herbergier** had binnen al bier en wijn klaar staan.

Dit doe je zelf al pratende.

Popjes weg leggen.

Onze **hond** had nog steeds verschrikkelijke honger. Daar rook hij opeens allerlei lekkere dingen: vis, kaas, brood! Hij sloop de markt op, niemand te zien! Gauw ging hij stiekem een visje halen, toen een lekker kaasje, en tot slot een heel brood! .
Lekker voldaan sjokte hij van de markt weg.
De **marktmensen** hadden ook lekker gedronken en gegeten. Maar wat was er gebeurd? Vis weg, kaas weg, brood weg! Dat was schrikken!

Zelf wegnemen.

Daar kwam **Jacob aan**. "Dat is vast de schuld van die hond" zei hij.
Ze gingen hem overal zoeken: in de huizen, in de werkplaats van de timmerman, zelfs in de kerk. Maar die slimme hond had zich goed verstopt!
Jacob liep naar de **herbergier**. "Meneer, heeft u misschien voor mij een worst, dan zal ik die hond naar me toe lokken!"
"Een heel goed idee jongen" zei de herbergier. Jacob kreeg een stuk worst, brak die in stukjes en stopte ze in zijn zak.
Jacob begon rond te lopen en riep:
" Hondje, hondje, kom maar, ik heb lekkere worst".
Dat hoorde de **hond**, hij kon zich niet langer inhouden, kwam heel langzaam te voorschijn, en begon achter Jacob aan te sluipen. Jacob deed net of hij niets in de gaten had, hij liep gewoon een beetje te neuriën tot hij zich opeens omdraaide en … hij had hem te pakken!
De hond kreeg een klein stukje, maar bleef nu bij Jacob in de buurt.
"Weet je wat?" zei Jacob: "ik breng hem naar het weeshuis, want hij heeft vast geen vader en moeder meer".
De **weesmoeder** deed open.
"Dag mevrouw, ik kom een wees brengen", zei Jacob.
"Waar is hij dan?"
"Hier, naast mij".
"Maar dat is toch een hond!"
"Ja, dat klopt, een weeshond, hij heeft vast geen vader en moeder meer, hij zwerft steeds rond. Hij had bijna op onze lakens gepoept en daarna alles van de markt opgegeten. Dus kan hij het beste maar naar een weeshuis".
"Lieve jongen, weeshuizen zijn er niet voor honden, alleen voor mensenkinderen. Dat gaat niet hoor, neem hem maar weer mee".

We zien de worst dus niet, hij zit namelijk in zijn zak.

Jacob werd verdrietig. Wat moest hij nu doen?
Daar kwam zijn vriendje **Dirk** aan. "Hé Jacob, wat heb je daar?" Een weeshond, maar hij mag niet in het weeshuis. En ook niet bij mij thuis.

Mijn moeder wil geen hond, veel te duur zegt ze".
"Mijn moeder wil het ook niet " zei Dirk.

"Hé, ik heb een idee! Een reuze goed idee!'"
"Wat dan!?"
"We gaan hem kunstjes leren, en dan gaan we daarmee optreden en dan halen we geld op en dan kunnen we eten voor hem kopen".
"Ja, dat doen we! Dan mag hij ook vast en zeker wel bij ons komen wonen".
"Wat voor kunstjes?"
" Eh .... blindemannetje, we binden hem een blinddoek voor en dan moet hij ons vinden".
"Dat vindt hij denk ik niet zo leuk."
"Door een hoepel springen?"
"Maar we hebben geen hoepel."
"Gewoon, ergens overheen springen, kom, we gaan oefenen".
"Ooh, hij heeft nog geen naam, hij moet eerst een naam hebben. Ik noem hem Jop.
Jop, kom hier. Zie je wel? Hij luistert al!"
"Nu zitten."
"Zit! Zit! Goed zo. En nu springen, jij moet het voor doen".
Dirk sprong en Jop deed het bijna direct na ...hoger, steeds hoger.
"En nu op de tafel!"
"Dirk eerst en Jop daarna, en nog eens." Hij deed het geweldig.
Nu ging Jacob op de grond liggen, eerst sprong Dirk over hem heen en even later Jop. Toen gingen de jongens naast elkaar liggen. Nu kon Dirk het niet meer voor doen. Oei, dat ging even mis. Eerst sprong hij langs de linkerkant, toen langs de rechterkant waar Jacob lag, maar tenslotte begreep hij, dat hij over hen heen moest springen, en.... hij kwam pardoes boven op het gezicht van Jacob terecht!
Brrrrrr.....met zijn kontje op Jacob zijn neus!!
Nog een keer, toen ging het goed.
"We kunnen hem ook laten dansen" en ze draaiden een paar keer in de rondte. Jop deed het ook.
"Het is wel een hele slimme hond" zei Jacob, "als we nu muziek hebben, kunnen we optreden". "Maar we hebben geen muziek".
"Nee, maar we kunnen wel iets zingen. Ik weet wat, van hop, hop ,hop, dat rijmt op Jop.
"Hop, hop, hop,
en deze hond heet Jop, eh.....
hij kan heel veel leuke dingen,
Eh, Zitten! Dansen! Heel hoog Springen!"

Op de wijs van "Hop, paardje, hop"

Hop, hop, hop,
"Eh ...dit is een goeie mop" zei Dirk, "Of, eh... dit wordt een grote flop! Of eh... boven op je kop! Dát is een goeie! Dat gaan we proberen."
Ze zongen nu het liedje. Jop ging zitten, en daarna danste hij in de rondte. Dat ging fantastisch. Toen moest hij boven op het hoofd van Jacob springen.
Dirk deed het voor. Nu Jop. Dit was wel veel moeilijker.
Jacob ging met zijn rug naar Jop staan, want Jop moest er van achteren op springen. Maar Jop ging ook met zijn kontje naar Jacob staan. Zo ging dat niet. →

Ze oefenden een paar keer, maar toen had Jop het door.
Een, twee....drie!!

Jacob vraagt de kinderen in de klas: "Zingen jullie mee?"

"hop, hop, hop,
en deze hond heet Jop
hij kan hele leuke dingen
Zitten!!
Dansen!!!
Heel hoog springen!!
Hop, hop, hop
Boven op mijn kop!!!

En het lukte!!! Helemaal goed!! Nu konden ze optreden.
Jacob en Dirk liepen rond en riepen:
"Attentie Attentie! Er is een optreden van Jop,
de slimste hond van de wereld."
Iedereen kwam te voorschijn. De **moeder**, de **kaasvrouw**, de **visboer**, de **bakker**, de **schutter**, de **herbergier**, en ook de rijke familie.
De **koopman**, zijn **vrouw**, zijn **grote dochter** en de twee **kleine kinderen**. Je kon wel zien dat ze rijk waren, ze droegen prachtige kleren met kant en goud en zilver.
Alleen de weesmoeder bleef binnen. Ze was bang dat alle weeskinderen naar buiten zouden komen en dat ze ze dan niet meer kon vinden.

Het duurde even voor ze allemaal een goed plekje hadden, de dikke bakker ging steeds voor iemand anders staan, maar toen kon het beginnen.
Jacob en Dirk maakte een buiging. "Zit" riepen ze, en toen: "spring!" Eerst hoog, hoger, nog hoger. Dirk deed het steeds voor. Toen op de vistafel en eroverheen. Daarna ging eerst Jacob op de grond liggen, en daarna allebei naast elkaar. Het ging in één keer goed. Daarna dansten ze alle drie in de rondte.

Toen kwam het moeilijkste. Jacob begon te zingen, de kinderen in de klas zongen ook weer mee:
"hop, hop, hop,
en deze hond heet Jop
hij kan hele leuke dingen
Zitten!!
Dansen!!!
Heel hoog springen!!
Hop, hop, hop
Boven op mijn kop!!!

Het publiek vond het prachtig, zoiets hadden ze nog nooit gezien. Jacob en Dirk maakte met de hond tussen hen in een diepe buiging. Iedereen klapte. Toen legde Jacob een hoed neer, en iedereen deed er wat geld in. Zoveel, dat ze wel voor tien dagen eten konden kopen! Nu mocht Jop voortaan bij Jacob wonen en telkens wanneer het geld op was, traden ze op, niet alleen in de stad, maar ook in andere plaatsen.
Jop, de slimste hond van allemaal! ❖

Bijlage 2.

Informatie en vragen bij de kijkkasten

KIJKJES IN DE GOUDEN EEUW

In zeven verschillende kijkkasten zijn tafereeltjes te zien, waarin kleine poppetjes het leven in de Gouden Eeuw uitbeelden. We zien ze buiten bezig op de bleekvelden aan de voet van de stadsmuur, schaatsen bij de stadspoort, op de markt en spelen bij het weeshuis. Of ze zitten binnen, gezellig in de herberg of thuis, waar een rijke koopmansfamilie poseert voor een kunstschilder.

Op de achtergrond van de tafereeltjes zijn delen te zien van het grote schilderij *Gezicht op Amersfoort*, dat Matthias Withoos in 1671 schilderde. Het laat Amersfoort zien in de Gouden Eeuw, een ommuurde stad met twee grote kerken en huizen met rode pannendaken.
Het schilderij hangt in Museum Flehite, Westsingel 50 / Breestraat 80 in Amersfoort.
www.museumflehite.nl

De herberg

WAT ZIE JE?
Hier zie je een kleine herberg, een kroegje; nu noemen we dat een cafeetje. Misschien ligt hij ergens in de stad. Of buiten de stad, op een viersprong, een kruispunt van zandwegen.
Wat doen de mensen?
Er is een feestje aan de gang er wordt gedanst, gekust en gedronken. Heel gezellig dus.
Iedereen drinkt bier, ook de kinderen. Dat is heel gewoon.
Tegen de muur liggen houten vaten. Zou daar bier in zitten?
Zie je dat mannetje in de hoek? Hij staat stiekem een plasje te doen.
Omdat hij te veel bier heeft gedronken.

In de herberg
Iedereen dronk bier, ook de kinderen. Die dronken bier met maar een beetje alcohol. Bier werd door iedereen gedronken omdat je van alle andere dranken ziek kon worden. Water uit de waterput was niet schoon en melk werd snel zuur. Wijn kwam uit Duitsland of Frankrijk en was voor veel mensen te duur.

Het bier werd niet uit een glas gedronken. Glas ging te gauw kapot. En glas was duur. Daarom dronken de mensen hun dranken uit stenen bekers of kannen.

Amersfoort was beroemd om zijn lekkere bier. In de stad waren veel bierbrouwerijen, een paar grote en veel kleine huisbrouwerijtjes. Het bier werd bewaard en vervoerd in tonnen. Een ton bestaat uit houten duigen, die bij elkaar werden gehouden door ijzeren hoepels.
Zing het liedje maar: *Jan Huygen in de ton, met een hoepeltje erom, Jan Huygen (2X), en de ton die viel in duigen!*

En die plassende man? Als die zijn plas in een speciale kan of kruik deed, kon hij zijn plas verkopen. Verkopen?! Mensenplas werd gebruikt om wollen stoffen te laten vervilten. Dat gebeurde in een Volmolen. In Amersfoort staat de Volmolen naast de Koppelpoort. Door vervilten of *vollen* wordt de stof dichter en dikker en meer waterdicht. Dat noemen we vilt.

detail schilderij D*e boerendans,*
Pieter Bruegel de Oude, 1569

Verhaaltje bij de herberg (groep 1/2)

Dit is een cafeetje van vroeger. De mensen zitten lekker buiten wat te drinken.
De haan, de kippen en de kuikens lopen gewoon tussen de tafels door.
Er is vast een feestje aan de gang, er wordt muziek gemaakt en gedanst.
Zien jullie de muzikanten?
Die meneer met die dikke, rode neus is misschien wel op een paard gekomen, want er waren in die tijd nog geen auto's of fietsen.
Een jongen en een meisje geven elkaar achter het paard stiekem een kusje!
Een man staat een plasje te doen.
Heb je de muis ontdekt?

Kijkvragen bij de herberg (groep 3/4)

Laat de kinderen om de beurt vertellen, herhaal het en wijs eventueel aan zodat alle kinderen meeluisteren.

1. Wat zie je?
2. Wat doen de mensen? *Vraag soms door. Waar zie je dat aan?* Waarom denk je?
3. Waarmee maken ze muziek?
4. Waar is de muis?
5. Ga je ook wel eens naar een cafeetje om wat te eten en te drinken?
6. Wordt daar ook muziek gemaakt?

De Bleekvelden

WAT ZIE JE?
Aan de voet van de stadsmuur buiten de stad ligt een grasveld. Witte kleren en lappen worden op het gras gelegd, om schoon en wit te worden. Dat wordt *bleken* genoemd, op een *bleekveld*.

Die muur was om de stad heen gebouwd om te beschermen tegen de vijand van buiten.
's Avonds ging de stadspoort altijd dicht en moest iedereen binnen in de stad blijven. Overdag mocht iedereen de stad in- en uitgaan, zoals dus de wasvrouwen op het bleekveld.

Langs de stadsmuur van Amersfoort lag een gracht, waarin schoon water stroomde. Daarom kon je hier gewoon een bleekveld beginnen. Behalve als er oorlog was natuurlijk, en de soldaten van de vijand om de stad heen lagen. Dan mochten de mensen ook de stad niet uit. En hadden ze geen witte was!

Bleken en bleekvelden
Om vroeger de witte was nog witter te maken, bestonden er nog geen was-middel zoals nu. Om witte stoffen mooi wit te maken, werden ze nat en wel op een grasveld in de zon gelegd, om te bleken. Het zonlicht maakte ze extra wit.

Als ze weer opdroogden door de warmte van de zon, werden ze opnieuw nat gemaakt met water uit een nabij gelegen watertje. Daarom lagen bleekvelden ook altijd aan schoon stromend water van een beek, sloot of riviertje.

detail Stadsgezicht van Matthias Withoos (Museum Flehite), 1671 – bleekvelden bij de Koppelpoort

VERHAALTJE BIJ DE BLEEKVELDEN (groep 1/2)

Die mensen leggen de gewassen lakens zomaar op de grond! Maar dat doen ze expres, want in de zon worden ze weer heel mooi wit. Dan moet er natuurlijk niet een hondje op plassen, zoals hier! De vrouw met die stok wil hem vast wegjagen.
Een jongetje heeft zich onder het laken verstopt, zien jullie hem ook?
Een man ligt lekker in de kruiwagen een pijpje te roken.
O, ik zie een dief! Die probeert vast een laken over de muur heen te trekken!
En is er ook een muis?

KIJKVRAGEN BIJ DE BLEEKVELDEN (groep 3/4)

Laat de kinderen om de beurt vertellen, herhaal het en wijs eventueel aan zodat alle kinderen meeluisteren.

1. Wat zie je?
2. Wat doen de mensen? *Vraag soms door. Waar zie je dat aan? Waarom denk je?*
3. Wat voor gebouw staat er op de achtergrond?
4. Waar is de muis?
5. Er wordt een laken gestolen, wijs de dief aan.
6. Wat doet de man in de kruiwagen?
7. Wie staat er op de muur?
8. Hoe drogen jullie thuis de schoongewassen kleren en lakens?

DE KINDEREN

WAT ZIE JE?
Kinderen spelen op straat. Niet alleen met speelgoed, maar vooral met de dingen die ze tegenkomen: zoals een emmer. Die wordt gebruikt om water te halen uit de waterput.
Welke kinderspelen zie je nog meer? Ontdek het zelf!
Rechts staat een meisje *touwtje* te springen, links staat een jongen met een *hoepel*. Er wordt met een *bal* gespeeld en op de achtergrond loopt een jongen op *stelten*.
Een klein meisje kijkt toe hoe twee honden met een stok spelen.

Uit het raam kijkt een jongen naar buiten. Hij heeft rood-zwarte kleren aan. In de Gouden Eeuw wist iedereen dan dat hij in het Burgerweeshuis woonde. Dat hij wees was en geen vader en moeder meer had. Samen met andere wezen woonde hij in het weeshuis.
Op de achtergrond zie je de Sint Joriskerk. Die staat nog steeds midden in de oude binnenstad van Amersfoort aan de Hof.

Kinderen

Spelen
Kinderen speelden buiten op straat, met alles wat ze in en rond het huis konden vinden.
De *emmer* is van de waterput, het *springtouw* is gewoon een stuk touw.
De *hoepel* was vaak van hout en soms van ijzer. Dan was hij door de smid gemaakt. Een *bal* werd vaak gemaakt van stukjes stof en leer, stevig opgerold tot hij rond was. Maar echt rond was zo'n bal in de Gouden Eeuw niet.
Alleen de *stelten* waren als echt speelgoed gemaakt door een timmerman.
Echt speelgoed was alleen voor rijke kinderen. Maar die speelden vaak binnen, in hun grote huis.

Weeshuis
Kinderen zonder vader en moeder werden opgevangen in het Burgerweeshuis. Daar woonden de wezen tot ze 18 jaar werden. Ze werden er verzorgd door een binnenvader en binnenmoeder, kregen er te eten, hun rood-zwarte kleren en onderwijs. Ze leerden er een vak, zodat ze vanaf hun 18e voor zichzelf konden zorgen. Het leven in een weeshuis was misschien niet leuk, maar anders moesten ze gaan bedelen en zwerven. En dat was nog minder leuk, en ook nog verboden.
Op de Zuidsingel in Amersfoort staat nog het gebouw van het Burgerweeshuis, de Mariënhof.

Amersfoortse wezen met rood-witte kleren

VERHAALTJE BIJ DE KINDEREN (groep 1/2)

De kinderen zijn lekker buiten aan het spelen. Ze hebben een springtouw, een hoepel, een bal, knikkers, stelten en ze doen ook blindemannetje.
Een jongen heeft een emmer op zijn hoofd gezet. Die emmer hoort bij de put. Vroeger was er geen waterleiding en moesten de mensen het water met een emmer heel diep uit de put scheppen. Zie je de put?
Twee honden spelen met een stok. Er staat een klein meisje bij, waarom zou ze huilen?
Twee kinderen kijken alleen maar. Hun kleren zijn aan de ene kant rood en de andere kant zwart. Het zijn weeskinderen, die hebben geen vader en moeder meer. Ze wonen in dat grote huis samen met andere weeskinderen.
Die mevrouw met die witte doek op haar hoofd zorgt voor ze.
Zoek de muis!

KIJKVRAGEN BIJ DE KINDEREN (groep 3/4)

Laat de kinderen om de beurt vertellen, herhaal het en wijs eventueel aan zodat alle kinderen meeluisteren.

1. Wat zie je?
2. Wat doen de mensen?
   Vraag soms door. Waar zie je dat aan? Waarom denk je?
3. Welke spelletjes doen de kinderen?
4. Met welk spelletje zou jij mee willen doen?
5. Waar is de muis?
6. Wat voor kleren hebben de jongens aan?
7. Wat voor kleren hebben de meisjes aan?
8. Wat hebben de kinderen op hun hoofd?
   Alle mensen hadden vroeger een pet op, hoed op of hoofddoek om.

EEN KOOPMANSFAMILIE

WAT ZIE JE?
We zijn op bezoek bij een rijke *koopmansfamilie*. Ze hebben een *kunstschilder* over de vloer. Hij is bezig om een *familieportret* te maken. Vader en moeder poseren te midden van hun kinderen. Hoeveel kinderen zijn er eigenlijk? Hoeveel jongens? Hoeveel meisjes? En wie zou die dame in het zwart rechts zijn?
De schilder is bezig. In zijn hand heeft hij een *schilderspalet*, waar verschillende kleuren verf op zitten. Op de *schildersezel* staat het schilderij waar hij mee bezig is. Klopt het hoe hij de mensen op het doek heeft geschilderd?

Het huis van deze familie is erg deftig. Dat zie je aan het behang en de mooie gordijnen. Ze hebben al een ander schilderij aan de muur. Aan het plafond hangt een koperen kroonluchter met kaarsen, om de kamer te verlichten.
Door het raam zie je een arme man. Hij ziet de luxe van deze rijke mensen. Zelf woont hij misschien wel in het Sint Pieters Gasthuis. Daar wordt gezorgd voor oude mensen, die niet meer voor zichzelf kunnen zorgen.

Rijk en arm
In de Gouden Eeuw werden mensen rijk door geld te verdienen in de handel. Nieuw waren in die tijd de producten die uit Indië werden gehaald, zoals koffie, thee, tabak, kruiden en specerijen (peper, nootmuskaat). Schepen van de V.O.C. (Verenigde Oost-Indische Compagnie) voeren heen en weer, om Afrika heen, naar wat nu Indonesië is. De kooplui in Holland verdienden er aan, de scheepslui aan boord hadden het zwaar.

Rijk
De rijken lieten op een schilderij graag zien hoe goed ze het hadden. Gekleed in mooie kleren van dure stoffen, met mooie spullen. Er waren kunstschilders die gespecialiseerd waren in het maken van portretten. De bekende Amersfoortse schilder Matthias Withoos maakte geen portretten, maar landschappen. Hij is de schilder die het grote stadsgezicht maakte, waarvan je delen op de achtergrond van deze kijkdozen ziet. Het grote schilderij hangt in Museum Flehite.

familie Vaneveld in 1627, een rijke Amersfoortse familie met elf! kinderen

Arm
Arme alleenstaande mannen en vrouwen kregen onderdak en te eten in het Pieters Gasthuis. Zij werden daar verzorgd door de binnenvader en –moeder. Ook in de Gouden Eeuw was de armenzorg goed geregeld.

VERHAALTJE BIJ DE KOOPMANSFAMILIE (groep 1/2)

Dit is een hele rijke familie. Een kunstschilder komt een portret van ze maken. Ze hebben hun mooiste kleren aangetrokken. Zie je ook een oma? En hoeveel kinderen zijn er?
Het schilderij is nog niet af, dat zie je wel.
Het hondje moet er ook op, maar die loopt weg, en oei, hij gooit de verf om! Gelukkig ziet de schilder het niet. Achter het raam loopt ook iemand. Het is een oude, arme man, die misschien wel honger heeft.
Ik zie hier ook een muis, zien jullie hem ook?

KIJKVRAGEN BIJ DE KOOPMANSFAMILIE (groep 3/4)

Laat de kinderen om de beurt vertellen, herhaal het en wijs eventueel aan zodat alle kinderen meeluisteren.

1. Wat zie je?
2. Wat doen de mensen?
   Vraag soms door. Waar zie je dat aan? Waarom denk je?
3. Hoeveel mensen komen er op het schilderij?
4. Waar is de muis?
5. Wat doet de muis?
6. Hebben jullie thuis ook een schilderij met de hele familie?
   Leg het verband met de familiefoto.
7. Wat voor soort familie is dit?
8. Bedenk een naam voor het hondje.

BUITEN DE STADSPOORT

WAT ZIE JE?
Het is winter, het heeft gesneeuwd en er ligt ijs. Mensen lopen en schaatsen op het ijs bij de waterpoort, buiten de stad.

Twee mannen staan boven op de stadspoort, ze staan op de uitkijk. Of er geen mensen met slechte bedoelingen aankomen.

Winter in de stad

Schaatsen
In de Gouden Eeuw waren de winters streng en koud. Het was een koude periode in een aantal koude eeuwen, ook wel de Kleine IJstijd genoemd. Schaatsen deden de mensen niet alleen voor hun plezier. Het was ook een manier om naar een ander dorp of stad te gaan. Met een kar kon je niet rijden over de keihard bevroren wegen. Boten konden door het ijs niet varen. En van schaatsen word je warm! De schaatsen waren gemaakt van een dierenbot.

Detail IJsvermaak, Hendrik Avercamp, ca 1620

Stadspoort
Een stadspoort was de plek in de stadsmuur waar mensen overdag de stad in en uit konden. Altijd stonden er wachters om iedereen te controleren.
's Avonds was de stad afgesloten en kon er niemand meer in of uit. Zo konden kwaadwillenden ook niet in het donker van de nacht de stad insluipen.

In Amersfoort zijn nog drie poorten, de Kamperbinnenpoort, waterpoort Monnikendam en de Koppelpoort. De overige zes poorten zijn in het verleden afgebroken.

Van links naar rechts: waterpoort Monnikendam, de Kamperbinnenpoort, de Koppelpoort

VERHAALTJE BIJ DE STADSPOORT (groep 1/2)

Vroeger was er een muur helemaal om de stad heen, alleen door de poort kon je naar binnen gaan en 's nachts ging die dicht.
De schutters, dat zijn de soldaten van vroeger, moesten kijken of er geen boeven stiekem de stad in slopen. Kijk, boven op de poort zie je twee schutters op de uitkijk staan.
Het is vast heel koud, er ligt sneeuw en ijs. Op het ijs wordt geschaatst en gesleed. En ook gevallen! Een moeder houdt haar kleine kindje aan een lijn vast, Bang dat ze anders naar het ijs toegaat en uitglijdt.
Aan de andere kant loopt ook een moeder met een jongetje en een baby op haar rug. Die zijn heel arm, dat kun je wel zien, want ze hebben hele oude kleren aan.
Waar zit de muis?

KIJKVRAGEN BIJ DE STADSPOORT (groep 3/4)

Laat de kinderen om de beurt vertellen, herhaal het en wijs eventueel aan zodat alle kinderen meeluisteren.

1. Wat zie je?
2. Wat doen de mensen?
   Vraag soms door. Waar zie je dat aan? Waarom denk je?
3. Welk seizoen is het?
4. Waar is de muis?
5. Wat doet de muis?
6. Wat doet dat jongetje in de kist?
7. Zie je het baby'tje?
8. Waarom zit dat meisje aan een touw?
9. Wie staat er op de muur?
10. Heb jij ook wel eens geschaatst?
11. Wat kun je buiten nog meer doen als er sneeuw ligt?

DE MARKT

WAT ZIE JE?
De bakker blaast op zijn hoorn uit het raam van zijn bakkerij, zo laat hij weten dat het brood klaar is. Kom maar kopen!
Een vrouw heeft groente en fruit gekocht op de groentemarkt. Welke echte Hollandse groentes zie je: wortels, prei, rode kool en wat nog meer?
Een man verkoopt vissen op een tafeltje. Eigenlijk had hij op de Vismarkt moeten zitten, naast de andere visverkopers. Daar liep vast ook een ooievaar rond om het visafval op te eten. Wel handig, dan hoefde je na afloop niet zo veel schoon te maken.

Markten
Iedere week op een vaste dag voerden boeren uit de nabije omgeving van Amersfoort hun waren naar de stad. Verschillende producten werden op verschillende plekken verkocht. Straatnamen herinneren ons daar nog aan. Zo zaten vishandelaren bij elkaar in de Vishal, die nu aan de Langestraat staat. Groentes en kruiden werden verkocht op de Groenmarkt achter de St Joris-kerk. Vlak ernaast ligt ook de Appelmarkt, daar kon je fruit kopen zoals appels peren, pruimen, druiven en bessen. Natuurlijk geen bananen, sinaasappels en andere niet-Nederlands fruit: die kenden we in de Gouden Eeuw nog niet.

Ook op de Hof, het centrale marktplein werden dingen verkocht, tot op de dag van vandaag is er op vrijdagochtend en zaterdag markt.
Ook andere ambachten en beroepen woonden bij elkaar in één straat zoals timmerlieden bij timmerlieden, schoenmakers, smeden en bakkers.

Twee keer per jaar was er ook jaarmarkt. Dan kwamen handelaren en kooplui van veel verder weg, tot uit Duitsland. Die verkochten dingen als stoffen, messen en bijzonder aardewerk. Het was dan een week feest, met muziek, dans en voorstellingen. Dit is later de (jaar)kermis geworden.

detail van
De groenteverkoopster,
1662

VERHAALTJE BIJ DE MARKT (groep 1/2)

Op de markt staan allemaal kramen. Daar wordt van alles verkocht: fruit, vis, eieren, kaas, kippen. Uit het raam hangt de bakker met een toeter. Hij roept om dat het brood klaar is. Het hondje heeft het ook gehoord, zie je dat? Dat zal wel niet de bedoeling zijn!
Bij de viskraam staat een ooievaar. Hij staat te wachten tot er afval op de grond valt. Er komt een man aangelopen met een mand op zijn rug. Daar zit hout in om een vuurtje te maken. Vroeger hadden ze nog geen centrale verwarming, er waren alleen kachels die met hout gestookt werden.
En hier is vast ook weer een muis, waar?

KIJKVRAGEN BIJ DE MARKT (groep 3/4)

Laat de kinderen om de beurt vertellen, herhaal het en wijs eventueel aan zodat alle kinderen meeluisteren.

1. Wat zie je?
2. Wat doen de mensen?
   Vraag soms door. Waar zie je dat aan? Waarom denk je?
3. Wat wordt er verkocht op de markt?
4. Waar is de muis?
5. Wat doet die man in het raam?
6. Waar speelt de man mee?
7. Waar doen jullie boodschappen?
8. Ga je ook wel eens naar de markt?
9. Wat kopen jullie op de markt?

IN DE KERK

WAT ZIE JE?
Wat valt je op? Er lopen honden in de kerk! Kinderen spelen verstoppertje; je kan je heel goed verstoppen achter zo'n dikke pijler. Deftige grote mensen zijn de kerk zo maar binnengelopen om met elkaar te praten. Misschien regent het wel buiten en schuilen ze hier even. De kerkdeuren staan immers de hele dag open.

De kerk is van binnen eigenlijk heel saai. De muren zijn helemaal grijs-wit. Er hangen alleen wat schilderijen aan de muur en wapenborden met de familiewapens van belangrijke mensen.

Je ziet het niet, maar onder de vloertegels liggen mensen begraven. Alleen belangrijke mensen liggen onder een grafsteen in de kerk. Je weet precies wie er ligt, want op de grafsteen staat het familiewapen en met mooie letters hun naam en sterfdatum.

De kerk in
De oudste en bekendste kerk van Amersfoort is de Sint Joriskerk aan de Hof. De grote kerk heeft een stevige toren van rode baksteen. Van daar uit kon je in de Gouden Eeuw de hele stad overzien. Boven op de toren stond de brandwacht: die keek of er ergens brand was in de stad. Bij brand werd de grote klok geluid, om de mensen te waarschuwen. Op zondag riep de klok de mensen naar de kerk.

In de Gouden Eeuw was de Sint Joriskerk een protestantse kerk. De muren waren witgekalkt en er waren alleen kerkbanken en wapenborden.
Vóór de Gouden Eeuw was dat anders. Toen was de Sint Joriskerk katholiek, zoals alle kerken in Nederland. Die hadden vrolijk beschilderde muren en stonden vol met beelden van Maria en heiligen, zoals je nu nog in Italië en Spanje ziet. Omstreeks 1600 vond die verandering van katholiek naar protestants plaats: we noemen dat de Hervorming of Reformatie.

Tegenwoordig is de deur van de Sint Joriskerk soms open om te bezichtigen.

de Sint Joriskerk op het stadsgezicht van Withoos, 1671

VERHAALTJE BIJ DE KERK (groep 1/2)

Wat een drukte in die kerk!
De mensen lopen te kijken en te praten, iemand verkoopt daar zelfs appels!
De kinderen doen verstoppertje en een van hen laat zien dat hij op zijn hoofd kan staan.
Er ligt ook een hele zieke vrouw,
we hopen maar dat ze gauw weer beter wordt.
De klok wordt geluid, nu zullen de mensen wel stil worden en gaan bidden, want daar is de kerk toch voor bedoeld.
Maar dan zullen ze eerst de kaarsen aansteken die tegen de muur hangen, want anders is het wel een beetje donker.
Er was in die tijd nog geen elektrisch licht.
Is hier ook een muis?

KIJKVRAGEN BIJ DE KERK (groep 3/4)

Laat de kinderen om de beurt vertellen, herhaal het en wijs eventueel aan zodat alle kinderen meeluisteren.

1. Wat zie je?
2. Wat doen de mensen?
   Vraag soms door. Waar zie je dat aan? Waarom denk je?
3. Wat is dit voor gebouw?
4. Kom je zelf wel eens in een kerk?
5. Hoe ziet jullie kerk er uit?
6. Waar is de muis?
7. Wat doet het jongentje?
8. Hoe maken ze licht in de kerk?
9. Wat gebeurde er als je aan het touw trekt?

Bijlage 3.

Checklist: inhoud van de speelkast

7 Geplastificeerde informatiebladen bij de kijkkasten

Herbergier

Koopmanszoon

Weesmoeder

Koopmansdochtertje

Wasvrouw

Koopmansvrouw

Visverkoper

Koopmans dochter

Koopman

Marktvrouw

Bakker

Schutter

Dirk

Jacob

Jop

Rekwisieten:

kaas (+kraampje/blokje)

brood (+kraampje/blokje)

vis (+kraampje/blokje)

hoed

Colofon

Kijkjes in de Gouden Eeuw is ontwikkeld door **Poppentheater Toermalijn**, **Stadsmuseum Flehite** en **Marije Visser Cultuureducatie**, in samenspraak met **Scholen in de Kunst** en de leerkrachten van de pilotscholen: **De Gondelier** en **de Vuurvogel**.

Kijkkasten en speelkast: Camilla Koevoets en Frank Driessen
Fotografie: Ep de Ruiter en Marije Visser
Teksten handleiding: Lydia Edelkoort, Camilla Koevoets en Marije Visser
Eindredactie: Pauline Dijkmans
Vormgeving handleiding: Jacqueline Hofstra Ontwerp

Dit project kwam tot stand met financiële steun van het **Fonds voor Cultuur Participatie** en **de Gemeente Amersfoort**, binnen de regeling Cultuureducatie Met Kwaliteit 2.

© **Poppentheater Toermalijn** en **Museum Flehite**, 2018
Postbus 699
3800 AR Amersfoort
Tel: 033-247 11 00
E-mail: educatie@museumflehite.nl

Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming worden overgenomen.

Bij schade boven € 100,- aan de kijk- en speelkast doen we een beroep op de verantwoordelijke partij (de gebruiker).